

LAGUTSKOTTETS BETÄNKANDE 12/2013 rd

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om rättegång i brottmål och av vissa andra lagar

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 11 juni 2013 regeringens proposition med förslag till lagar om ändring av lagen om rättegång i brottmål och av vissa andra lagar (RP 63/2013 rd) till lagutskottet för beredning.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- lagstiftningsråd Kirsi Pulkkinen, justitieministeriet
- polisinspektör Antti Simanainen, inrikesministeriet
- regeringsråd Virpi Korhonen, undervisnings- och kulturministeriet
- tingsdomare Mitja Korjakoff, Helsingfors tingsrätt
- överinspektör Jenni Juslén, Polisinspektionen

- kriminalinspektör Petri Rainiala, polisinspektionen i Helsingfors
- tullöverinspektör Juha Vilkkö, Tullen
- advokat Markku Fredman, Finlands Advokattjänstförbund
- styrelseordförande Kristiina Antinjuntti och ombudsman Karola Baran, Finlands översättar- och tolkförbund rf.

Dessutom har skriftligt yttrande lämnats av

- inrikesministeriets gränsbevakningsavdelning
- riksåklagarämbetet.

Samband med andra handlingar

Lagutskottet har tidigare i samband med förhandlingarna om direktivet och det rambeslut som föregick direktivet lämnat utlåtand LaUU 15/2009 rd och LaUU 5/2010 rd

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår ändringar i lagen om rättegång i brottmål, den gällande förundersökningslagen och den förundersökningslag som träder i kraft vid ingången av 2014, den gällande tvångsmedelslagen och den tvångsmedelslag som träder i kraft vid ingången av 2014, lagen om föreläggande av böter och ordningsbot samt permanent och temporär ändring av lagen om strafforderförfarande, lagen om ordningsbot-

sförfarande och lagen om utlämning för brott mellan Finland och de övriga medlemsstaterna i Europeiska unionen. Genom de föreslagna ändringarna genomförs Europaparlamentets och rådets direktiv om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden.

I propositionen föreslår regeringen att lagen om rättegång i brottmål kompletteras med de bestämmelser om översättning av handlingar som

direktivet förutsätter. Enligt förslaget ska till svaranden i ett brottmål inom skälig tid ges en avgiftsfri översättning av stämmningsansökan och domen. Till svaranden ska också ges en översättning av ett beslut som fattas i brottmålet och av andra väsentliga handlingar, om översättningen behövs för att bevaka svarandens rättigheter. De här handlingarna kan också översättas muntligt, om inte svarandens rättsskydd kräver att de översätts skriftligt. För att kunna avstå från rätten till en översättning krävs det att svaranden är medveten om sina rättigheter när det gäller översättningar. Domstolen ska därför se till att svaranden får tillräcklig information om sin rätt att få en översättning.

I tvångsmedelslagen tas in bestämmelser om att en misstänkt ska ha rätt att få en översättning av beslutet om anhållande och beslutet om häkt-

ning. Bestämmelsen om översättning av väsentliga handlingar som ingår i förundersökningsmaterialet i den nya förundersökningslagen föreslås bli kompletterad med de bestämmelser om muntlig översättning av handlingar och om avsägelse av rätten till en översättning som direktivet förutsätter.

För att trygga kvaliteten på tolkningen och översättningen föreslår regeringen att som tolk eller översättare får anlitas en redbar och annars för detta uppdrag lämplig person som har den skicklighet som krävs för uppdraget. Förundersökningsmyndigheten eller domstolen ska utse en ny tolk eller översättare för uppdraget, om en parts rättsskydd kräver det.

Lagarna avses träda i kraft den 27 oktober 2013, då direktivet ska genomföras i medlemsstaterna.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

Syftet med de föreslagna lagändringarna är att genomföra direktivet om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden (nedan tolkningsdirektivet).

Sammantaget sett anser utskottet att propositionen behövs och fyller sitt syfte. Utskottet tillstyrker lagförslagen, men med följande synpunkter och förslag till smärre ändringar.

Bestridande av förundersökningsmyndighetens beslut gällande tolkning eller översättning

Enligt propositionsmotiven kan den som är missnöjd med förundersökningsmyndighetens beslut gällande tolkning eller översättning föra saken till chefen för den som fattade beslutet eller till åklagaren för behandling. Dessutom kan en misstänkt åberopa utebliven tolkning eller översättning eller otillräcklig kvalitet på tolkningen eller översättningen när ärendet behandlas i domstolen, eftersom det i sista hand är domstolen som ansvarar för att rättegången är rättvis.

En del synpunktslämnare har förhållit sig kritiska till denna punkt i propositionen med moti-

veringen att förvaltningsklagan till chefen för den som fattade beslutet, dvs. polischefen, räcker väl som den möjlighet att bestrida beslutet som artikel 2.5 och 3.5 kräver och att det inte är ändamålsenligt att i fråga om beslut som avses i propositionen förse åklagaren med befogenheter visavi klagan över förundersökningsmyndighetens agerande.

Utskottet påpekar att propositionsmotiven är förenliga med det som sades om rättsmedlen avseende förundersökningsbeslut i propositionen om översyn av förundersöknings- och tvångsmedelslagstiftningen (RP 222/2010 rd, s. 70) och lagutskottets hithörande betänkande (LaUB 44/2010 rd, s. 12). I det sammanhanget konstaterade utskottet att det med tanke på förundersökningsbeslutens art inte är nödvändigt med allmänna bestämmelser om rätten att överklaga. Som motiv för sin ståndpunkt anförde utskottet följande: "Förundersökning handlar om förberedelser inför åtalsprövning och rättegång och parterna kan därför senare åberopa omständigheter i förundersökningsbeslutet när målet kommer upp. Dessutom kan en part hänskjuta beslutsärendet till chefen för den som har fattat beslutet

eller till laglighetsövervakaren genom klagan. Frågan kan också hänskjutas till åklagaren."

Utskottet vill för tydlighetens skull framhålla att den aktuella propositionen inte avser att skapa ett förfarande för förundersökningsmyndighetens beslut gällande tolkning och översättning som avviker från andra förundersökningsbeslut, utan att de möjligheter att bestrida beslut som ingår i den nya förundersökningslagen bör anses adekvata med hänsyn till direktivets krav.

Behörighet och jäv för tolkar och översättare

Som tolk eller översättare får enligt propositionen anlitas en redbar och annars för uppdraget lämplig person som har den skicklighet som uppdraget kräver (6 a kap. 6 § 1 mom. i lagförslag 1 och 4 kap. 12 § 4 mom. och 13 § 4 mom. i lagförslag 2). Av motiven framgår det att förundersökningsmyndigheten och domstolen ska se till att tolken eller översättaren behärskar sitt uppdrag och, om så behövs, vidta åtgärder för att ersätta tolken eller översättaren. Dessutom sägs det att till tolk i första hand ska utses en behörig professionell tolk och till översättare i första hand en auktoriserad översättare. Som tolk eller översättare ska i allmänhet anlitas en person vars opartiskhet det inte finns anledning att ifrågasätta. Regeringen föreslår emellertid inga bestämmelser om jäv för tolk eller översättare.

Från sakkunnighåll har det framhållits att de föreslagna behörighetskraven för tolk och översättare är alltför vaga och påpekats att jävsfrågan måste få större synlighet.

För en rättvis rättegång är det ytterst angeläget att de tolkar och översättare som anlitas under förundersökningen och i domstolen har tillräckliga kvalifikationer. Utskottet menar att den nya specialyrkesexamen för rättstolk som ger rättstolksbehörighet är nödvändig för att höja kvaliteten på rättstolkningen. Det är också viktigt att utreda frågorna kring rättstolksregistreringen. En arbetsgrupp vid undervisnings- och kulturministeriet kommer enligt rapport att göra en sådan utredning redan i år.

Men i likhet med de flesta synpunktslämnare anser utskottet att behörighetskraven för tolk

och översättare inte kan göras strängare än vad som föreslagits. Även om man i första hand ska utse en behörig professionell tolk respektive en auktoriserad översättare, finns det situationer där en sådan tolk eller översättare inte finns att tillgå för att ärendet brådskar eller för att det handlar om ett sällsynt språk. Sammantaget bedömt finner utskottet följaktligen nivån på bestämmelserna om tolkbehörigheten försvarbar med tanke på antalet språk som det ska tolkas till och att ett ärende eventuellt behöver behandlas i skyndsam ordning. Av praktiska skäl bör ett visst utrymme lämnas för subjektiv bedömning av vem som kan inkallas som tolk eller översättare.

Utskottets åsikt i jävsfrågan är att man i den mån det är möjligt vid förundersökning som tolk anlitar någon som inte står i ett sådant förhållande till ärendet eller parten att hens opartiskhet äventyras i så hög grad att utredningen av ärendet eller partens rättigheter äventyras.

Väsentliga handlingar enligt artikel 3.2 i tolkningsdirektivet

Enligt huvudregeln i artikel 3.1 i tolkningsdirektivet har misstänkta rätt att få en skriftlig översättning av alla handlingar som är väsentliga för att garantera att de kan utöva sin rätt till försvar och för att garantera att förfarandena går rättvist till. Artikel 3.2 anger vilka handlingar som räknas som väsentliga enligt punkt 1 och som därför bör översättas (skäl 30). Presumtionen i fråga om de här handlingarna är att den misstänkte ska få antingen en skriftlig eller muntlig översättning av dem för att ha möjlighet att försvara sig. Enligt artikel 3.2 hör beslut om frihetsberövande, anklagelser eller åtal samt domar till väsentliga handlingar.

Under utfrågningen framhölls det för utskottet att inte bara beslut om anhållande utan också häktningsyrkande bör inkluderas i de väsentliga handlingar enligt artikel 3.2 som bör översättas. Dessutom ansågs det att tvångsmedelslagens 3 kap. 21 § om översättning av ett beslut om häktning bör ändras så att den inbegriper alla beslut om häktning, även beslut om ny behandling

av ett häktningsärende och hovrättsbeslut med anledning av klagan, och att 5 kap. i tvångsmedelslagen bör kompletteras med bestämmelser om översättning av beslut om reseförbud.

I artikelpunkten avsedda beslut genom vilka en person berövas sin frihet är enligt utskottets mening i vårt system beslut om anhållande och beslut om häktning. Däremot är häktningsyrkande inte ett beslut om berövande av en persons frihet, framhåller utskottet. Som punkten i direktivet är formulerad utgör häktningsyrkande inte en sådan väsentlig handling som avses i punkten. Inte heller täcker formuleringen in beslut om begränsning av rörelsefriheten, såsom beslut om reseförbud.

Utskottet hävdar att de föreslagna ändringarna i tvångsmedelslagen uppfyller direktivets krav i fråga om beslut om frihetsberövande. När det gäller andra handlingar än de som nämns i artikel 3.2 kräver direktivet inte att de alltid ska översättas utan endast när den misstänktes rättssäkerhet kräver det. Skyldigheten att översätta andra handlingar bör bedömas mot artikel 3.1 utgående från om översättningen behövs för att garantera att den misstänkte kan utöva sin rätt till försvar.

Utskottet ser inte heller det motiverade i att myndigheternas skyldighet att tillhandahålla översättningar utvidgas från direktivets krav genom komplettering av tvångsmedelslagen med bestämmelser om obligatoriska översättningar oavsett om de behövs med tanke på den misstänktes rättssäkerhet eller inte. Översättning är inte ett självändamål, och de behövliga resurserna bör sättas in när partens rättssäkerhet kräver det.

När det gäller andra än i artikel 3.2 nämnda handlingar tillämpas vid förundersökning förundersökningslagens 4 kap. 13 § om översättning av handlingar. Paragrafen utgår från att förundersökningsmyndigheten från fall till fall ska bedöma om en översättning behövs för att tillgodose en parts rättssäkerhet. Som regeringen framhåller i propositionen behövs en översättning inte nödvändigtvis för att bevaka en parts rättigheter, om parten har möjlighet att få reda på handlingens innehåll med hjälp av sitt biträde

och handlingen inte till sitt innehåll är komplicerad eller svår att förstå.

Tystnadsplikt för tolkar

I 23 § i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999, nedan offentlighetslagen) finns en generell bestämmelse om tystnadsplikt. Den gäller personer som i sin verksamhet hos en myndighet eller i ett uppdrag för en myndighet får kännedom om sekretessbelagda uppgifter. Propositionen utgår från att den här bestämmelsen ligger till grund för tolkarnas och översättarnas tystnadsplikt. Regeringen föreslår som komplement till offentlighetslagens 23 § att till 6 a kap. i lagen om rättegång i brottmål (nedan BRL) läggs en ny 7 § om tystnadsplikt för tolkar. Den föreslagna bestämmelsen blir tillämplig när tolken inte sköter tolkningen på uppdrag av en myndighet. Enligt den nya paragrafen har tolken tystnadsplikt exempelvis när det gäller sekretessbelagda uppgifter som hen fått kännedom om vid tolkning av rådslag på en advokatbyrå.

Det som rättegångsbalken föreskriver om tystnadsplikt för ett rättegångsbiträde och skyldighet för ett rättegångsbiträde att vägra vittna föreslås också gälla tolkar (BRL 6 a kap. 7 §). Hänvisningen till rättegångsbalken visavi rättegångsbiträden avser balkens 15 kap. 17 § och 17 kap. 23 §. I rättegångsbalkens 15 kap. 17 § 2 mom. om tystnadsplikt hänvisas det till strafflagen. Av de nämnda bestämmelserna framgår alltså inte direkt utan via en hänvisningskedja att brott mot tystnadsplikt är straffbart. För att legalitetsprincipen ska befastas ytterligare, anser utskottet att det behövs en informativ hänvisning till strafflagen. Utskottet föreslår därför att 6 a kap. 7 § i lagen om rättegång i brottmål kompletteras med ett nytt 2 mom.

Utskottets förslag till beslut

Riksdagen

godkänner lagförslag 2—12 utan ändringar och

godkänner lagförslag 1 enligt propositionen men 6 a kap. 7 § med följande ändringar (**Utskottets ändringsförslag**):

Till straff för brott mot tystnadsplikten enligt 1 mom. döms enligt 38 kap. 1 eller 2 § i strafflagen, om inte strängare straff för gärningen föreskrivs någon annastans i lag. (Nytt 2 mom.)

Utskottets ändringsförslag

Lagförslag 1

6 a kap.

Rättegångspråket och tolkning

7 §

(1 mom. som i RP)

Helsingfors den 11 oktober 2013

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Anne Holmlund /saml
vordf. Stefan Wallin /sv
medl. James Hirvisaari /f11
Arja Juvonen /saf
Suna Kymäläinen /sd
Antti Lindtman /sd
Johanna Ojala-Niemelä /sd
Jaana Pelkonen /saml
Arto Pirttilahti /cent

Kristiina Salonen /sd
Jani Toivola /gröna
Kari Tolvanen /saml
Ari Torniainen /cent
Kaj Turunen /saf
Peter Östman /kd
ers. Anne Louhelainen /saf
Raimo Piirainen /sd.

Sekreterare var

utskottsråd Matti Marttunen.